

პარტნიორთა შეთანხმების პრაქტიკული საკითხები

I. შესავალი

თანამედროვე საკორპორაციო სამართალში, შიდა საკორპორაციო სამართლებრივი ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად პარტნიორთა შეთანხმებას/ხელშეკრულებას (ინგლ. **Shareholders' Agreement**) მნიშვნელოვანი პრაქტიკული ფუნქცია აქვს. პარტნიორთა შეთანხმებები აქტიურად გამოიყენება როგორც საერთო სამართლის, ისე კონტინენტურ-ევროპული სამართლის ქვეყნებში. მაგ., ისინი დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობით გამოირჩევა აშშ-ის საკორპორაციო სამართალში, ამავე ხელშეკრულებით რეგულირდება შიდა საკორპორაციოსამართლებრივი ურთიერთობები გერმანიაშიც, სადაც პარტნიორთა ხელშეკრულება აპრობირებულ პრაქტიკად მიიჩნევა.¹

თავისი სამართლებრივი ბუნებით პარტნიორთა შეთანხმება კერძოსამართლებრივი გარიგებაა, რაც იმას ნიშავს, რომ აღნიშნულთან დაკავშირებული სამართლებრივი საკითხების მომწესრიგებელი ბაზა სამოქალაქო სამართალი და უფრო კონკრეტულად ვალდებულებითი სამართალია, თუმცა აღსანიშნავია, რომ მისი პრაქტიკული გამოყენების სფერო და მოწესრიგების საგანი საკორპორაციოსამართლებრივი ურთიერთობებია, სახელდობრ კი, შიდა საკორპორაციოსამართლებრივი ურთიერთობები.

საკორპორაციო სამართლის თანახმად, კორპორაციის ჩამოყალიბებისათვის (ანუ სამენარმეო სუბიექტის რეგისტრაციისათვის) პარტნიორთა შეთანხმების არსებობა სავალდებულო არაა. ამდენად, იგი არ განეკუთვნება რეგისტრაციისათვის სავალდებულო საკორპორაციოსამართლებრივ დოკუმენტებს. ამავდროულად, უნდა აღინიშნოს, რომ პარტნიორთა შეთანხმება საჯარო დოკუმენტიც არაა, რადგან მისი გასაჯაროება ან მარეგისტრირებელ ორგანოში წარდგენა არ ხდება. პარტნიორთა შეთანხმება შესაძლებელია შედგეს კორპორაციის წესდებისგან განსხვავებულ ენაზეც.

პარტნიორთა შეთანხმებაში არსებობს სავალდებულო სამართლებრივი დებულებები, რის გარეშეც იგი აზრს დაკარგავდა და ვერ შეასრულებდა თავის ფუნქციებს (ხელშეკრულების საგანი და არსებითი პირობები). გარდა ამისა, პარტნიორთა შეთანხმებაში, ასევე, შესაძლებელია არსებობდეს არასავალდებულო

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი, სამართლის მაგისტრი (MA, LL.M.); დოქტორანტი (Regensburg Universität) გერმანია, ადვოკატი, სს „მარგებლის“ იურიდიული განყოფილების უფროსი.

** სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი, ქართული, გერმანული და შედარებითი კერძო სამართლის ცენტრის აკადემიური დირექტორი, სამართლის მაგისტრი (MA); დოქტორანტი (თსუ), ადვოკატი.

¹ Gesell H., IBA Guide on Shareholders' Agreements, Germany, 2015, 1.

სამართლებრივი დებულებებიც, ანუ ის დებულებები, რომლებიც კანონის შესაბამისად, სხვა კორპორაციულსამართლებრივ აქტებით (მაგ., კორპორაციის წესდებით) უნდა მოწესრიგდეს.

პარტნიორთა შეთანხმებაში ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური და ამავე დროულად, პრობლემურია შეთანხმებით მოწესრიგებული და კომპანიის წესდებით მოსაწესრიგებელი საკითხების ერთმანეთისგან გამიჯვნა, პარტნიორთა შეთანხმების და კორპორაციის წესდების სამართლებრივი დებულებების ურთიერთმიმართება და მათ შორის კოლიზიის შემთხვევაში, ურთიერთობის მოწესრიგება. მაგ., სამართლის პრაქტიკაში საკმაოდ ხშირია შემთხვევები, როდესაც პარტნიორთა შეთანხმება და წესდება ერთსა და იმავე თემებს განსხვავებულად აწესრიგებს. ამ შემთხვევაში, დღის წესრიგში დგება საკითხი ორ სამართლებრივ დოკუმენტს შორის რომელიმესთვის უპირატესობის მინიჭების თაობაზე.

საქართველოს საკორპორაციო სამართალში შეინიშნება მცდელობა, გარკვეულწილად მოწესრიგდეს პარტნიორთა შეთანხმებასთან დაკავშირებული საკითხები. მაგ., „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის მე-4¹ პუნქტი განსაზღვრავს, რომ კომპანიის დაფუძნებისას, პარტნიორები დებენ შეთანხმებას (წესდებას), რომლის საფუძველზედაც წესრიგდება საწარმოს საქმიანობასთან ან/და პარტნიორების ურთიერთობებთან დაკავშირებული საკითხები. პარტნიორთა შეთანხმების (წესდების) ნაწილი, რომელიც შეიცავს „მენარმეთა შესახებ კანონის“ მე-5 მუხლით გათვალისწინებულ მონაცემებს და რომელიც მარეგისტრირებულ ორგანოში რეგისტრირდება, არის სარეგისტრაციო განაცხადი. პარტნიორთა შეთანხმება, რომლის რეგისტრაციაც სავალდებულო არაა, იდება წერილობითი ფორმით და იგი შეიძლება შესრულდეს ნებისმიერ ენაზე (პარტნიორთა შეთანხმება (წესდება).² კანონის თანახმად, არსებობს პარტნიორთა შეთანხმების (წესდების) ორი ნაწილი, რომელიც რეგისტრაციას საჭიროებს და რომელიც არ რეგისტრირდება, რჩება შიდა კორპორაციულ დოკუმენტად.

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონში არსებული ჩანაწერი საკმაოდ ზოგადი ხასიათისაა და მას მხოლოდ დეკლარაციული მნიშვნელობა აქვს, შესაბამისად, პარტნიორთა შეთანხმების განმარტება, მისი კონკრეტული რეგულირების საგანი, არსებითი პირობები და პარტნიორთა შეთანხმების სამართლებრივი ბუნება საკორპორაციო სამართლის ზოგადი პრინციპებით, სამართლის პრაქტიკითა და სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი დებულებებით უნდა მოწესრიგდეს. გამომდინარე იქიდან, რომ პარტნიორთა შეთანხმების თაობაზე საკმაოდ მწირი ნორმატიული მასალა არსებობს, ასევე, ნაკლებია აღნიშნული შეთანხმების თაობაზე ემპირიული გამოცდილებაც, საკორპორაციო სამართლის განვითარებისა და ხელშეწყობისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია სწორედ ისეთი პრაქტიკული და მნიშვნელოვანი სამართლებრივი ბერკეტის კვლევა, როგორცაა პარტნიორთა შეთანხმება.

წინამდებარე კვლევა ეფუძნება ანგლოამერიკული და გერმანული იურიდიული დოქტრინის ანალიზს, ნაშრომში წარმოჩენილი სხვადასხვა სამართლებრივი სის-

² იხ. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი, მე-3 მუხლის მე-4¹ პუნქტი.

ტემის მიერ შემუშავებული კონცეპტუალური მიდგომები და ქართული მონესრიგების მიმართება საერთაშორისო სტანდარტთან. სტატიაში მიმოხილული იქნება პარტნიორთა შეთანხმებასთან დაკავშირებული პრაქტიკულ-სამართლებრივი საკითხები, პარტნიორთა შეთანხმების განმარტება, სამართლებრივი ბუნება და მისი სამოქალაქოსამართლებრივი რეგულირების წესები. ბოლოს კი, შემუშავდება რამდენიმე პრაქტიკული რეკომენდაცია, რაც უდავოდ სასარგებლო იქნება საკითხით დაინტერესებულ პირთათვის, მათ შორის, კორპორაციების იურისტებისათვის.

II. კორპორაციის პარტნიორთა შეთანხმების (წესდების) მნიშვნელობა

1. პარტნიორთა შეთანხმების არსებითი პირობები

პარტნიორთა შეთანხმება (წესდება) სამოქალაქოსამართლებრივი ხელშეკრულებაა. შესაბამისად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში - „სსკ“) 327-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულება დადებულია რომ ჩაითვალოს, მხარეები უნდა შეთანხმდნენ მის ყველა არსებით პირობაზე საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით.³ აღნიშნული მუხლი, თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, საკმაოდ ზოგადია და ყველა ტიპის სახელშეკრულებო ურთიერთობაზე ვრცელდება, ხოლო კონკრეტულად რა ჩაითვლება ხელშეკრულების არსებით პირობად, მისი შეფასება ინდივიდუალურად უნდა მოხდეს, კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობის შესწავლის შედეგად. ყველა შემთხვევაში, ხელშეკრულების იდენტიფიცირებისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ხელშეკრულების საგანს,⁴ სადაც მხარეთა კონსენსუსის კულმინაცია აისახება, ანუ ხელშეკრულების საგნით ირკვევა, რაზე სურდათ მხარეებს კონკრეტულ შემთხვევაში შეთანხმება.

პარტნიორთა შეთანხმებაში, უპირველესი მნიშვნელობის მქონე საკითხია, ნათლად განისაზღვროს, თუ რა საკითხებზე მოხდა პარტნიორთა შეთანხმება. პრაქტიკაში, პარტნიორთა შეთანხმების პირობები მეტწილად სტანდარტიზებულია, თუმცა კონკრეტული პირობები განისაზღვრება კორპორაციის ბიზნეს-საქმიანობისა და პარტნიორთა ინტერესების გათვალისწინებით. როგორც წესი, პარტნიორთა შეთანხმების საგანი პარტნიორთა უფლება-მოვალეობების განსაზღვრა, კორპორაციის მენეჯმენტთან დაკავშირებული საკითხების მონესრიგება და პარტნიორთა ინტერესების დაცვაა. გარდა ზემოაღნიშნული ძირითადი პირობებისა, პარტნიორთა შეთანხმებით შესაძლებელია, ასევე, მონესრიგდეს წილის უპირატესი შესყიდვის უფლებები, კორპორაციის მართვლობით ორგანოში პარტნიორის მხრიდან წარმომადგენლის ნომინირების უფლება. წილის წინასწარ შეთანხმებული შეფასების პირობები,⁵ ფინანსური ანგარიშების წარდგენის პროცედურები,⁶ დავის გადამწყვეტის წესები⁷ და ა.შ.

³ იხ., სამოქალაქო კოდექსის 327 მუხლის 1-ლი ნაწილი.

⁴ ბალიშვილი ე., მუხ. 327, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნ. III, თბილისი, 2019, 92.

⁵ English P., Preparation Shareholders' Agreement in Practice, Surry Partners Lawyers, 2014, 4.

⁶ იქვე.

⁷ იქვე.

პარტნიორთა შეთანხმება კორპორაციაში მნიშვნელოვანი სამართლებრივი დოკუმენტია, რადგან პარტნიორთა უფლება-მოვალეობების ნათლად განსაზღვრა და პარტნიორებისა და კორპორაციული მართვის ორგანოების დაბალანსებული ურთიერთდამოკიდებულების რეგულირება, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სამენარმეო ორგანიზაციის ეფექტური შიდა კორპორაციული მართვის განხორციელებაში. გარდა აღნიშნულისა, სწორად შედგენილი პარტნიორთა შეთანხმებით, შესაძლებელია, აგრეთვე, თავიდან იქნეს აცილებული პარტნიორებს შორის შესაძლო სამომავლო დავები.

შესაბამისად, პარტნიორთა შეთანხმება შესაძლებლობას აძლევს კორპორაციის პარტნიორებს, ეფექტურად განახორციელონ კონტროლი კორპორაციის საქმიანობაზე და უკეთ დაიცვან თავიანთი ინტერესები. ამასთან, პარტნიორთა შეთანხმება საშუალებას ანიჭებს კორპორაციის პარტნიორებს, გამოასწორონ კანონის ნაკლოვანი მუხლები და კორპორაციასთან დაკავშირებული სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობები მოაწესრიგონ მათი უპირატესი ინტერესების შესაბამისად.⁸

პრაქტიკაში პარტნიორთა შეთანხმების პირობები შესაძლებელია, აგრეთვე, იმეორებდეს იმ საკითხებსაც, რომლებიც კორპორაციის წესდებითაც წესრიგდება, ანუ ადგილი ჰქონდეს შეთანხმებისა და წესდების ნორმების გადაფარვას. მაგ., შესაძლებელია პარტნიორთა შეთანხმებაში ეწეროს კრების მოწვევის პროცედურები და იგივე იყოს მითითებული კორპორაციის წესდებაში, ან შეთანხმებაში ეწეროს კორპორაციის საქმიანობის საგანი და წესდებაშიც იგივე იყოს აღნიშნული და ა.შ. აღნიშნულის გათვალისწინებით, პარტნიორთა შეთანხმებაში შესაძლებელია არსებობდეს სავალდებულო პირობები, ანუ შეთანხმების მნიშვნელოვანი პირობები, რის გარეშეც შეთანხმება არ დაიდებოდა და ასევე, არასავალდებულო პირობებიც.

მსგავსი ნორმათა გადაფარვა, როდესაც ისინი ერთმანეთს არ ეწინააღმდეგება, პრაქტიკაში სამართლებრივ პრობლემებს არ ქმნის, ვინაიდან ნორმები ერთმანეთს ავსებს და ერთდროულად გამოიყენება. თუმცა ზოგჯერ არის შემთხვევები, როდესაც პარტნიორთა შეთანხმებაში არსებული ნორმების წესდებაში დუბლირება აუცილებელია, მაგ., წილის უპირატესი შეძენის უფლების დროს ან წილთან დაკავშირებული სხვადასხვა შეთანხმების შემთხვევაში. აღნიშნული საკითხების კორპორაციის წესდების მეშვეობით პარალელურად მოწესრიგება საშუალებას იძლევა, მათი რეგისტრაცია სამენარმეო რეესტრში (მარეგისტრირებელ ორგანოში) განხორციელდეს და შესაბამისად, ამ გზით უზრუნველყოფილ იქნეს ამ საკითხების დაცვა და აღსრულება. ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში, შესაძლებელია პარტნიორთა შეთანხმებისა და წესდების პირობები ერთმანეთს ეწინააღმდეგებოდეს, არსებობდეს ნორმათა კოლიზია. პრაქტიკაში ნორმათა კოლიზია სერიოზულ პრობლემებს წარმოშობს, ისმის კითხვა, – რას უნდა მიენიჭოს უპირატესობა: პარტნიორთა შეთანხმებას თუ კორპორაციის წესდებას?

⁸ Miliauskas P., Shareholder's Agreement as a Tool to Mitigate Corporate Conflict of Interest, Gent, 2013, 111.

ქართული საკორპორაციო სამართლის თანახმად, პარტნიორთა შეთანხმება და კორპორაციის წესდება ერთი გარიგების სხვადასხვა ნაწილებია, მაგ. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლის მე-4¹ პუნქტში საუბარია, რომ პარტნიორთა შეთანხმება (წესდება) შედგება ორი ნაწილისაგან, ერთი ნაწილის რეგისტრაცია აუცილებელია, ხოლო მეორე ნაწილი არ რეგისტრირდება, შესაბამისად, კორპორაციის წესდება და პარტნიორთა შეთანხმება თანაბარი იურიდიული ძალის, იერარქიის დოკუმენტია და მათი კოლიზიის შემთხვევაში, ქვემდებარეობის პრინციპით უპირატესობა ვერცერთს მიენიჭება. ნორმათა კოლიზიის გადაწყვეტას, ერთ შემთხვევაში „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მე-3 მუხლის მე-4¹ პუნქტის ლოგიკური ანალიზი იძლევა, ხოლო სხვა შემთხვევაში, გარიგების დადების დროს და თარიღს უნდა მიექცეს ყურადღება. მაგ., იმ შემთხვევაში, თუ ნორმათა კოლიზია შეეხება წესდებაში კანონის მე-5 მუხლით გათვალისწინებულ რეგისტრირებად სავალდებულო ინფორმაციას, უპირატესობა მიენიჭება რეგისტრირებულ ინფორმაციას, ანუ წესდების იმ ნაწილს, რომელიც რეგისტრირდება, რადგან რეგისტრირებული მონაცემების შეცვლა ხდება ცვლილებების რეგისტრაციით, ანუ იმავე ფორმის ახალი გარიგება უნდა დაიდოს, რომელიც ცვლილებებს შეიტანს სამენარმეო რეესტრში. კოლიზიისას ამ სახით გადაწყვეტა ემსახურება მესამე პირების დაცვასაც, რომლებსაც წესდებასთან აქვთ წვდომა და შესაბამისად, – კანონიერი ნდობის უფლება აქ ასახული მოცემულობის მიმართ.

იმ შემთხვევაში, თუ ნორმათა კოლიზია შეეხება საკითხებს, რომლებიც კანონის მე-5 მუხლის ინფორმაციას არ შეიცავს და შესაბამისად, სავალდებულო წესით რეგისტრაცია არ სჭირდება, ამ შემთხვევაში, კოლიზია უნდა გადაწყდეს გარიგების დადების თარიღების შესაბამისად და უპირატესობა უნდა მიენიჭოს მხარეთა მიერ უფრო გვიან შეთანხმებულ ქცევის წესს. ამ შემთხვევაში, ითვლება, რომ მხარეებმა ახალი გარიგების დადებით შეცვალეს აქამდე შეთანხმებული პირობები და არსებული სამართლებრივი ურთიერთობა განსხვავებულად მოანწესრიგეს.

კოლიდირებული აქტების უპიტესობის საკითხი კიდევ უფრო მძაფრად იჩენს თავს იმ შემთხვევაში, თუ კომპანიის წესდებაც და პარტნიორთა შეთანხმებაც ერთი და იმავე თარიღშია შედგენილი და პრობლემის გადაჭრის დასახელებული გზა უკვე არარელევანტურია. ასეთ დროს შესაძლებელია გამოიკვეთოს ორი მიმართულება: 1. წესდება კომპანიის პარტნიორების მიერ შემუშავებული დოკუმენტია, რომელსაც სავალდებულო ძალა აქვს ყველა პარტნიორის, მათ შორის, კომპანიაში მოგვიანებით შემოსული პარტნიორების მიმართაც. რაც შეეხება პარტნიორთა შეთანხმებას, როგორც საქართველოს, ისე უცხოური კანონმდებლობა იძლევა საშუალებას, რომ ის მხოლოდ რამდენიმე პარტნიორს ან პარტნიორთა ჯგუფს შორის შეთანხმდეს. ასეთ დროს, წესდებასა და პარტნიორთა შეთანხმებას შორის წინააღმდეგობისას, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს წესდებას, რადგან მოცემულ მაგალითში იგი კომპანიის ყველა პარტნიორის ნების ამსახველი დოკუმენტია. 2. თუ წესდებაც და პარტნიორთა შეთანხმებაც თანაბარი რაოდენობის პარტნიორების მიერ იქნა მიღებული, აუცილებელი ხდება რაიმე სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენება ამ პრობლემის მოგვარებისათვის. ეს კი

ხელშეკრულების სამართლებრივი განმარტების სახითაა გამოხატული სსკ-ის 338-ე მუხლში და ხელშეკრულების შინაარსთან ყველაზე უფრო შესატყვისი ნორმის გამოყენებას გულისხმობს.⁹ აღნიშნული ნორმა მოწოდებულია კონტექსტური განმარტების განხორციელებისკენ.¹⁰ გარიგების განმარტებისას გამოყენებული უნდა იქნეს სამოქალაქო სამართლის დოქტრინაში დადგენილი მიდგომები და საკორპორაციო სამართლის ფუნდამენტური პრინციპები, როგორცაა კეთილსინდისიერი ქცევისა და სანარმოს საუკეთესო ინტერესები. ცხადია, ასეთ დროს ნების განმარტება ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა მოხდეს ცალკეული დეტალების სისტემური ანალიზის შედეგად. შესაბამისად, ასეთ დროს განუზომლად დიდია სასამართლო ხელისუფლების როლი, რომელსაც მის ხელთ არსებული სამოსამართლო სამართლის ბერკეტების ეფექტური გამოყენებით ხელენიფება ახალი პრეცედენტების დადგენა და ნორმით დადგენილი ფარგლების ტელეოლოგიური გაფართოება.

2. პარტნიორთა შეთანხმების სამართლებრივი ბუნება

ის ფაქტი, რომ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4¹ მუხლი პარტნიორთა შეთანხმების შესახებ საკმაოდ ზოგადი ჩანაწერით შემოიფარგლება, საშუალებას იძლევა, აღნიშნული შეთანხმების კონკრეტული რეგულირების საგანი და სამართლებრივი ბუნება საკორპორაციო სამართლის ზოგადი პრინციპებთან სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი დებულებებით იქნეს მონესრიგებული. ამგვარი დათქმით, ცხადი ხდება, რომ პარტნიორთა თავისუფალი ნების საფუძველზე მიღებული შეთანხმება სრულად ექცევა ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლებში და მასზე ვრცელდება ვალდებულებითი სამართლის ის დანაწესი, რაც „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის აბსოლუტური მონესრიგების იმპერატიულ დებულებებს არ ეწინააღმდეგება. თავისთავად ცხადია, რეგულირების ამ საშუალებაზე, ასევე, გავრცელდება ის ზოგადი და ფუნდამენტური პრინციპები, რაც ვალდებულებით სამართალს საფუძვლად უდევს. ერთ-ერთი ასეთი მნიშვნელოვანი პრინციპი არის კერძო ავტონომია და ხელშეკრულების დადების თავისუფლება.

ხელშეკრულების დადების თავისუფლება წარმოდგება კერძო ავტონომიის დოგმატიდან და მისი სატელიტია ვალდებულებით სამართალში.¹¹ მე-19 საუკუნეში თავისუფალი მენარმოების განვითარებამ და ადრეულმა კაპიტალიზმმა არნახული სტიმული მისცა სულიერი თავისუფლების განვითარებას და ხელი შეუწყო საზოგადოების შემოქმედებითი ძალების გაფურჩქვნას.¹² სწორედ ამ იდეას ეფუძნება თანამედროვე ცივილური მართლმწესრიგი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა, აიღო რა გეზი ევროპისკენ გერმანული სჯულდების პრინციპების გად-

⁹ იხ. სამოქალაქო კოდექსის 338-ე მუხლი; ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014, 149.

¹⁰ იქვე.

¹¹ ვაშაკიძე გ., მუხ. 316, სამოქალაქო კოდექსის, წ. III, თბილისი, 2019, 8.

¹² ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, ე. სუმბათაშვილის თარგმანი, თ. ნინიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2001, 8.

მოღების გზით, სსკ-ის 319-ე მუხლის პირველ ნაწილში მოანესრიგა ხელშეკრულების თავისუფლების იდეა და დაადგინა თავისუფალი, ლიბერალური საზოგადოებისა და ეკონომიკური წესრიგის შესაბამისად, ინდივიდისთვის სახელმწიფოს უხეში ჩარევისგან თავისუფალი სამოქმედო სივრცე, საკუთარი კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების თავისუფლად განსაზღვრის მიზნით. სწორედ ამ თავისუფლებას ეწოდება კერძო ავტონომია¹³, რომელიც თანამედროვე კერძო სამართალწესრიგის შეუცვლელი ფუნდამენტური პრინციპია¹⁴ და რომლის საკვანძო ელემენტიც თავისუფალი სამოქალაქო წესრიგია.

ზოგადი წესის თანახმად, კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ კანონის ფარგლებში დადონ ხელშეკრულებები (ე.წ. პოზიტიური თავისუფლება), განსაზღვრონ ამ ხელშეკრულებათა შინაარსი. ამავე კონტექსტში მოიაზრება ხელშეკრულების დადების ნეგატიური თავისუფლებაც (თავისუფლება, არ მიიღოს შემოთავაზებული წინადადება).¹⁵ ამავე თავისუფლების ნაწილია ისეთი ხელშეკრულების დადების შესაძლებლობაც, რომელიც კანონით გათვალისწინებული არაა, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას.

ხელშეკრულების იდეა ისაა, რომ მასში შეთანხმებული პირობები სავალდებულოა პარტნიორებისთვის, რადგან თითოეული მათგანი მეორეს ნებაყოფლობით უდასტურებს, რომ ისინი მართებულად უნდა ჩაითვალოს¹⁶. ხელშეკრულების თავისუფლება, როგორც ინდივიდის ავტონომიის განსაკუთრებული გამოხატულება, ისტორიულად მჭიდროდ უკავშირდება ე.წ. „ნების ავტონომიის თეორიას“. აღნიშნული თეორიის თანახმად, სახელშეკრულებო ვალდებულებათა აღიარება და შესრულება ემყარება გაიგივებას, რომ ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეებმა „ნებაყოფლობით ისურვეს“ თავიანთი ვალდებულებების აღება. აქედან გამომდინარეობს კერძო ავტონომიური ნების სამართლებრივი ფორმირებისთვის საჭირო ორი უმნიშვნელოვანესი ელემენტი: ინდივიდის ავტონომიური ნება და საჯარო წესრიგის მიერ ამ ნების სამართლებრივად მბოჭავი ძალის აღიარება.¹⁷ შეიძლება ითქვას, რომ ეს უკანასკნელი ფაქტობრივად ინტეგრირებულია ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპში და ემსახურება იმას, რომ ამ თავისუფლების ფარ-

¹³ გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში ცნება „კერძო ავტონომიის“ დეფინირების სხვადასხვა ვარიანტებია: მაგ., „კერძო ავტონომია ეს არის სამართლებრივად აღიარებული უფლებამოსილება, ნების თავისუფალი გამოვლენის მეშვეობით განისაზღვროს ან დაბრკოლდეს ესე თუ ის სამართლებრივი შედეგი“, Bydlini F., *Privatautonomie und objective Grundlagen des verpflichtenden Rechtsgeschäfts*, Wien, 1969, 127; „ინდივიდის თვითპასუხისმგებლობისა და დამოუკიდებლობის აღიარება სამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბების ნაწილში“, Flume W., *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, 2.Band, *das Rechtsgeschäft*, Berlin, 15; „კერძოსამართლებრივი დოგმატიკა კერძო ავტონომიას უწოდებს სამოქალაქო სამართლებრივი ხასიათის პრინციპს, რომლის მიხედვითაც ინდივიდს აქვს მინიჭებული თავისუფალი სამოქმედო არე, სადაც თვითგამორკვევისა და თვითპასუხისმგებლობის იდეაზე დაყრდნობით ავითარებს საზოგადოებრივ ურთიერთობებს“, Serozan R., *Einschränkung der Vertragfreiheit durch soziale Schutzgedanken*, JurBl, 1983, 561.

¹⁴ Ellenberger in: Palandt O., *Bürgerliches Gesetzbuch*, §104, 78. Neubearbeitete Aufl., 2019, 1.

¹⁵ Kunkel C., *Vertragsgestaltung*, Berlin, 2016, 36.

¹⁶ Flume W., *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts*, Auf.4., 2 Band, 1992, 7.

¹⁷ Harke J.D., *Allgemeines Schuldrechts*, Heidelberg, 2010, 20.

გლებში მიღებული გადაწყვეტილებას სანდოობის მაღალი ხარისხი ჰქონდეს და გადაწყვეტილების მიმღებს მარტივად არ შეეძლოს, მის მიერ გამოხატულ ნებას გადაუხვიოს.

„ნების ავტონომიის თეორიამ“ დღეს ადგილი დაუთმო „ნების გამოვლენის თეორიას“, რომლის მიხედვითაც, თითოეული მხარის მოქმედების საზღვარია კონტრაქტის მხრიდან მისი გონივრული გაგება¹⁸. ეს არ ენიანალმდეგება „ნების ავტონომიის თეორიის“ იდეას. „ნების ავტონომია“ არ ათავისუფლებს ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეებს ვალდებულებებისგან, გაითვალისწინონ ერთ-ერთის დასაცავი ინტერესი. ამასთან, მათ აუცილებლად სრულად უნდა გამოხატონ საკუთარი ნება საქმიანი ურთიერთობის საყოველთაოდ მიღებული მოთხოვნების შესაბამისად¹⁹. მთავარია დათქმა, რომ სახელშეკრულებო პარტნიორები თავად წყვეტენ ურთიერთგანპირობებული ინტერესების გონივრულობის საკითხს და ფლობენ საჯარო წესრიგის მიერ დაცულ თვითმყოფად პოზიციას, ყოველგვარი იძულებითი მექანიზმის ჩარევის გარეშე. სახელმწიფო იძულებულია, პატივი სცეს და აღიაროს კერძო ავტონომიის ფარგლებში განხორციელებული ტრანზაქციები.²⁰

კერძო ავტონომიას სამენარმეო სამართალშიც უდიდესი პრაქტიკული დატვირთვა აქვს და ემსახურება იმ კონცეფციის განვითარებას, რომ პარტნიორებმა ერთმანეთთან ან კომპანიასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ურთიერთობები საკუთარი პასუხისმგებლობით შემუშავებული დებულებებით მოაწესრიგონ²¹. ამდენად, თავისი სამართლებრივი ბუნებით, შეთანხმება მბოჭავი ძალის მქონე სამოქალაქო სამართლებრივი გარიგებაა, სსკ-ის 50-ე მუხლის მიხედვით, თუმცა წესდებისგან განსხვავებით, მას მბოჭავი ძალა მხოლოდ ხელმოწერი მხარეების მიმართ აქვს. ხშირად, პარტნიორთა შეთანხმება შეიცავს დებულებას, რომლის მიხედვითაც, შეთანხმების მონაწილეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია წილის გასხვისება ახალ შემძენზე, თუ ეს უკანასკნელი პარტნიორთა შეთანხმებას დაუყოვნებლივ მიუერთდება²². შესაძლებელია პარტნიორთა შეთანხმებაში მონაწილეობდეს საზოგადოების ყველა პარტნიორი ან მხოლოდ ნაწილი.²³ როგორც თავად შეთანხმების სახელწოდება მიუთითებს, მინიმუმ ერთი პარტნიორი (ფიზიკური ან იურიდიული პირი), რომელსაც ეს შეთანხმება მიემართება, უნდა იყოს ხელშეკრულების მონაწილე მხარე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ასეთ შეთანხმებას პატნიორთა ხელშეკრულებად ვერ დაკვალიფიცირდება²⁴.

ხელშეკრულების დადების თავისუფლება, სამოქალაქო სამართლის მსგავსად, არც სამენარმეო ურთიერთობებში განიხილება ზღვარდაუდებელ სიკეთედ,

¹⁸ ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, ე. სუმბათაშვილის თარგმანი, თ. ნინიძის რედაქტორობით, თბილისი, 2001, 2001, 9.

¹⁹ იქვე.

²⁰ BVerfGE, 7.2.1990, BvR 26/84, NJW 1990, 1469-1472.

²¹ Oetker, Handelsgesetzbuch, §109, 5. Aufl., 2017, Rn. 3.

²² Dr. Gesell H., Oppenhoff & Partner IBA Guide on Shareholders' Agreements Germany, 2015, 1.

²³ Wild Ch., Weinstein St., Company Law, Fourteenth edition, Essex, 2009, 90.

²⁴ Miliauskas P., Shareholder's agreement as a tool to mitigate corporate conflict of interest, Gent, 2013, 115.

რადგან არ არსებობს თავისუფლება საზღვრების გარეშე.²⁵ ამ კონტექსტში შემდეგი უმნიშვნელოვანესი საკითხი კერძო ავტონომიის შეზღუდვის ფარგლებს მიემართება, რომელიც პირობითაც შეიძლება დაიყოს: ზოგად – კერძოსამართლებრივ და სპეციალურ – სამენარმეოსამართლებრივ საზღვრებად. კერძოსამართლებრივ საზღვრებად უნდა მიიჩნეს საჯარო წესრიგისა და ზნეობის ნორმებთან თავსებადობა. რადგან პარტნიორთა შეთანხმება თავისი სამართლებრივი ბუნებით კერძოსამართლებრივი გარიგებაა, მასზე ვრცელდება ნამდვილობის ზოგადი დებულებები, განსაზღვრული სსკ-ის 53-59-ე მუხლებით²⁶ და ასევე, სსკ-ის 72-ე-89-ე მუხლებით²⁷ დადგენილი საცილო გარიგების პრინციპები. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4¹ მუხლით პარტნიორთა შეთანხმების ნამდვილობისთვის დადგენილია სპეციალური (წერილობითი) ფორმის დაცვის ვალდებულების პრინციპი. კანონის აღნიშნული დანაწესი იმპერატიული ბუნებისაა, რომლის დაუცველობაც, სსკ-ის 59-ე მუხლით, გარიგების უცილოდ ბათილობას გამოიწვევს, კანონით გათვალისწინებული აუცილებელი ფორმის დაუცველობის გამო.

რაც შეეხება საკორპორაციოსამართლებრივ საზღვრებს, ისინი ყველა კონკრეტული შემთხვევის სპეციფიკური ფაზულის დეტალურ გაანალიზებასა და ნორმატიულ მოცემულობასთან სუბსუმირებას საჭიროებს,²⁸ გათვალისწინებული უნდა იქნეს სამენარმეო სამართლის ზოგადი პრინციპები, განსაკუთრებით კი, კეთილსინდისიერების პრინციპი.

შეთანხმებაში მონაწილე მხარეთა რაოდენობის მიხედვით, პარტნიორთა შეთანხმება შეიძლება იყოს ორმხრივი ან მრავალმხრივი გარიგების სახით ფორმულირებული. ეს უკანასკნელი, უმეტეს შემთხვევაში, იდება რამდენიმე აქტორს შორის, რომლებიც საკუთარი ინტერესებით მოქმედებენ, თუმცა აღნიშნული გამორიცხავს ორ პირს ან პირთა ჯგუფს შორის იმავე ტიპის შეთანხმების დადებას²⁹. კორპორაციული პრაქტიკა იცნობს შემთხვევებს, როდესაც შეთანხმება იდება ერთ მაკონტროლებელ პარტნიორსა და თავად კომპანიას შორის, ხოლო სხვა პირებს, რომლებიც კომპანიის პარტნიორები არ არიან, ზოგადი წესების მიხედვით, შეუძლიათ შეთანხმებას შეუერთდნენ. შესაძლებელია, ასევე, თავად კომპანია იყოს პარტნიორთა შეთანხმების მხარე. ეს ხდება უმეტესად მაშინ, როდესაც ორგანიზაცია თავად იძენს საკუთარ წილებს და ოპერირებს, როგორც პარტნიორი³⁰.

²⁵ Oetker H., *Handelgesetzbuch*, §109, 5. Aufl., München, 2017, 9.

²⁶ გარიგების არარსებობა მისი შინაარსის დაუდგენლობის გამო; მართლსაწინააღმდეგო და ამორალური გარიგებები; გარიგების ბათილობა გავლენის ბოროტად გამოყენების გამო; მოჩვენებითი და თვალთმაქცური გარიგებები; არასერიოზული გარიგებები; ბათილობა მცირეწლოვნების ან ფსიქიკური აშლილობის გამო; მხარდაჭერის მიმღები გარიგებებში; ფორმალაუცველი გარიგებები.

²⁷ შეცდომით დადებული გარიგებები; მოტყუებით დადებული გარიგებები; იძულებით დადებული გარიგებები.

²⁸ Oetker H., *Handelgesetzbuch*, §109, 5. Aufl., München, 2017, 9.

²⁹ Miliauskas P., *Shareholder's Agreement as a Tool to Mitigate Corporate Conflict of Interest*, Gent, 2013, 114.

³⁰ იქვე.

უმეტეს შემთხვევაში, პარტნიორთა შეთანხმებაში მხარეები ახდენენ ურთიერთ-საპირისპირო უფლება-მოვალეობების დეკლარირებას. ამ დროს შეთანხმებას ორმხრივად მავალდებულებელი, ანუ სინალაგმატური ხელშეკრულების სახე აქვს, თუმცა პრაქტიკაში არსებობს უნილატერალური ხელშეკრულებებიც, როგორცაა, მაგ., შეთანხმებები კენჭისყრის შესახებ, როდესაც ერთი პარტნიორი ვალდებულებულია ხმა მისცეს მეორის მითითებების შესაბამისად. არსებობს შემთხვევები, სადაც პარტნიორთა ხელშეკრულება არ შეიცავს რაიმე მბოჭავ ან ურთიერთსაპირისპირო უფლება-მოვალეობების ჩამონათვალს და დეკლარაციული ხასიათი აქვს პარტნიორთა მიერ საერთო-სასარგებლო მიზნების მიღწევის ან ერთიანი სტრატეგიის დასახვის თაობაზე³¹.

ვალდებულებითსამართლებრივ ჭრილში, შეთანხმება შეიძლება მიჩნეულ იქნეს კონსესუალურ გარიგებად, რადგან კონსესუალური გარიგებების მსგავსად, მისი სამართლებრივი ძალის არსებობა მხარეთა შეთანხმების მომენტზეა დამოკიდებული³². კითხვაზე, – პარტნიორთა შეთანხმება სასყიდლიანი თუ უსასყიდლო გარიგებაა, პასუხი არაერთმნიშვნელოვანია, რადგან ზოგიერთი შეთანხმება შეიძლება იყოს როგორც სასყიდლიანი (მაგ., უპირატესი შესყიდვის თაობაზე პირობა ან ქონებრივი ღირებულების მქონე სხვა რაიმე შესრულების განხორციელების ვალდებულება), ისე უსასყიდლო გარიგების სახით (მაგ., ხმის უფლების მქონე უფლების გადაცემა სხვა რაიმე შესრულების გარეშე)³³. ის მაინც შეიძლება იქნეს მიჩნეული ყველა მონაწილისთვის ღირებულების მქონე შეთანხმებად, რადგან ამით ისინი კომპანიაზე ეფექტიანი გავლენის ბერკეტებს მოიპოვებენ.

გამომდინარე იქიდან, რომ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი არ შეიცავს რაიმე სპეციალურ მითითებას, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, მხარეები თავისუფალნი არიან შეთანხმების მოქმედების ვადის განსაზღვრასთან დაკავშირებით და შეუძლიათ დადონ როგორც გრძელვადიანი (მაგ., კომპანიის არსებობის ვადით), ისე მოკლევადიანი შეთანხმება. სხვადასხვა ქვეყნის კორპორაციული პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ამ ტიპის შეთანხმებებს მხარეები უმეტესად თავად იურიდიული პირის დაფუძნების დროს დებენ³⁴ და როგორც წესი, განუსაზღვრელი ვადით, რადგან ხელშეკრულებით დასახული მიზნის მიღწევა მოკლე დროში არცთუ ისე რეალისტურია³⁵. ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, ხელშემკვრელ მხარეებს უფლება აქვთ, შეწყვიტონ ხელშეკრულება ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი დებულებების მიხედვით.

³¹ იქვე.

³² რეალური ხელშეკრულებებისგან განსხვავებით, ის არ მოითხოვს ქონების გადაცემას.

³³ Miliauskas P., Shareholder's Agreement as a Tool to Mitigate Corporate Conflict of Interest, *Gent*, 2013, 114.

³⁴ Wild Ch., Weinstein St., *Company Law*, 14th Ed., Essex, 2009, 90.

³⁵ Sickinger in: Schüppe/Schaub, *Münchener Anwaltshandbuch Aktienrecht*, 3. Aufl., München, 2018, §11 Aktionärsvereinbarungen, 40.

III. პარტნიორთა შეთანხმების პირობები

1. წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 46¹-ე მუხლი ითვალისწინებს შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების პარტნიორის წილის გაყიდვისას დანარჩენ პარტნიორთა მიერ ამ წილის უპირატესი შესყიდვის უფლებას, ხოლო ამავე კანონის 53-ე მუხლის 11-ლი პუნქტი ადგენს სააქციო საზოგადოებაში ახალი აქციების გამოშვების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში აქციონერების მიერ ახალი აქციების უპირატესი შესყიდვის უფლებას თავიანთი წილების პროპორციულად. უპირატესი შესყიდვის უფლება სამენარმეო ურთიერთობების გარდა, სამოქალაქო კოდექსის სივრცეშიც არსებობს (მგ. სსკ-ის 173-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, 516-ე-518-ე მუხლები, 933-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, 959-ე მუხლები) და წარმოიშობა მხარეთა შეთანხმების საფუძველზე.³⁶ სამენარმეო ურთიერთობებში აღნიშნული პრინციპი ზღუდავს წილის მესაკუთრეს, რომელიც იღებს საკუთარი წილის გასხვისების შესახებ გადაწყვეტილებას და იგი ვალდებული ხდება, წილის განკარგვის შესახებ შეატყობინოს ყველა დანარჩენ პარტნიორს „მენარმეთა შესახებ“ კანონით დადგენილი პროცედურული წესების დაცვით.

აღნიშნული პრინციპის თაობაზე შეთანხმების ტრანსფორმირებას პარტნიორები ახდენენ როგორც კომპანიის წესდებაში, ისე შეუძლიათ იგი პარტნიორთა შეთანხმებაშიც გაითვალისწინონ. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი არ შეიცავს აღნიშნულის თაობაზე რაიმე იმპერატიულ დათქმას. ამ კონტექსტში, მნიშვნელოვანია შეინიშნოს, რომ პარტნიორთა ხელშეკრულება, წესდებისგან განსხვავებით, მარეგისტრირებელ ორგანოში წარდგენას არ საჭიროებს, ხოლო „საჯარო რეესტრის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-20¹ მუხლის 1-ლი პუნქტის მიხედვით, მენარმეთა და არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირების რეესტრში რეგისტრირდება შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების წილებზე საკუთრების უფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებული ვალდებულების წარმოშობის შესახებ მონაცემები. ამდენად, „საჯარო რეესტრის“ შესახებ საქართველოს კანონის ამ ჩანაწერის სპეციალური ბუნებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების შემთხვევაში აუცილებელია უპირატესი შესყიდვის პრინციპის თაობაზე შეთანხმების ასახვა წესდებაში, რათა დაკმაყოფილდეს საჯაროობის თაობაზე სპეციალური კანონის მოთხოვნა.

„მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 51-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად, სააქციო საზოგადოების შემთხვევაში აქციონერის საკუთრების უფლება აქციაზე დასტურდება აქციათა რეესტრში ჩანაწერით ან ნომინალური მფლობელობის ჩანაწერით. ამავე მუხლის მე-3 პუნქტი განსაზღვრავს, რომ თუ აქციონერთა რაოდენობა 50-ზე მეტია, სააქციო საზოგადოება ვალდებულია, რე-

³⁶ 2007 წლის 11 მაისის საკანონმდებლო ცვლილებით მოხდა აღნიშნული პრინციპის მოდიფიცირება და აღრინდელი მონესრიგებისგან განსხვავებით, სადაც ეს პრინციპი კანონის დანაწესის საფუძველზე იმპერატიურად არსებობდა, დამოკიდებული გახდა მხარეთა შეთანხმებაზე.

ესტრი ანარმოს დამოუკიდებელ რეგისტრატორთან, ხოლო 50 ან 50-ზე ნაკლები აქციონერის შემთხვევაში საზოგადოებას შეუძლია რეესტრი ანარმოს თავად ან ეროვნული ბანკის მიერ მიღებული დამოუკიდებელ რეგისტრატორთა შესაბამისი წესებისა და „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი გამონაკლისების გათვალისწინებით. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ უპირატესი შესყიდვის პრინციპის წესდებაში ინკორპორირებისა და შესაბამისად, გასაჯაროების ვალდებულების მიზანია, დაცულ იქნეს აღნიშნული უფლების მქონე პირთა ინტერესები შესაძლო კეთილსინდისიერი შემძენის მიმართ, რათა ჩანანერის არარსებობის პირობებში ამ უკანასკნელს სსკ-ის 187-ე მუხლზე აპელირების საშუალება არ გააჩნდეს.

გამომდინარე იქიდან, რომ პარტნიორები თავად ახდენენ უპირატესი შესყიდვის პრინციპის თაობაზე შეთანხმებას, აღნიშნული ცხადყოფს, რომ ამ პრინციპის სამართლებრივი ბუნება წმინდა სამოქალაქოსამართლებრივია. გერმანულ სამართალში აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს უპირატესი შესყიდვის პრინციპის თაობაზე. კერძოდ, განიხილება ალტერნატივები, რომ ეს არის აღმჭურველი უფლება, რომელიც გარკვეული პირობის დადგომაზეა დამოკიდებული. სახელშეკრულებო პირობით გათვალისწინებული უპირატესი შესყიდვის უფლების შემთხვევაში, იგი, ასევე, განიხილება, როგორც ორმაგად პირობადებული გარიგება. ამ დისკუსიას პრაქტიკული მნიშვნელობა ნაკლებად აქვს.³⁷ ამდენად, გასაზიარებელია მიდგომა, რომ სამენარმო სამართალშიც უპირატესი შესყიდვის უფლება არის არა ფუნდამენტური და თანდაყოლილი, არამედ გარკვეულ პირობაზე დამოკიდებული უფლება, რომლის მთლიანი ან ნაწილობრივ გაუქმებაც შესაძლებელია³⁸ საერთო კრების მიერ.

უპირატესი შესყიდვის უფლება ემსახურება ამ უფლების მქონე პირის განსაკუთრებული ინტერესის დაცვას საანარმოს წილის შექმნისას და შეიძლება ქართული საკორპორაციო კანონმდებლობის ყველაზე უფრო ეფექტურ და ქმედით თავდაცვით ღონისძიებად დასახელდეს,³⁹ რადგან აღნიშნული მექანიზმი ახდენს შპს-სა და დახურული ტიპის სააქციო საზოგადოების კაპიტალში წილის მესაკუთრე პარტნიორების პროცენტული ოდენობისა და შესაბამისად, წილის შემძენ ახალ ინვესტორებზე ხმის მიცემის ძალაუფლების გადასვლის პრევენციას. გარდა ამისა, უპირატესი შესყიდვის უფლება იცავს ამჟამინდელ პარტნიორებს ახალი აქციების თავდაპირველად წილის შესყიდვის დროს გადახდილ საფასურზე უფრო დაბალ ფასად გასხვისების რისკისგან⁴⁰.

2. მმართველობით ორგანოში წევრის ნომინირება

შესაძლებელია პარტნიორთა შეთანხმებით გათვალისწინებული იყოს კორპორაციის მმართველობით ორგანოებში (იგულისხმება დირექცია და სამეთვალყურეო

³⁷ ჩაჩავა ს., მუხ. 516, სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, www.gccc.ge, 2016, 2.

³⁸ ბურდული ი., სააქციო სამართლის საფუძვლები, II ტ., თბილისი, 2013, 248.

³⁹ მაისურაძე დ., კორპორაციულ-სამართლებრივი თავდაცვითი ღონისძიებები კაპიტალური საზოგადოების რეოგანიზაციისას, თბილისი, 2014, 163.

⁴⁰ Bourne N., Principles of Company Law, London, 1998, 49.

საბჭო) პარტნიორის მიერ წევრის გარანტირებული ნომინაციის უფლება, ანუ პარტნიორს უფლება ჰქონდეს, იყოლიოს თავისი წარმომადგენელი კორპორაციის მმართველობით/მაკონტროლებელ ორგანოებში. მაგ., პარტნიორები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ კორპორაციის აღმასრულებელ დირექტორის ან ფინანსური დირექტორის და ა.შ. დასახელების უფლება აქვს მხოლოდ კონკრეტულ პარტნიორს ან პარტნიორთა ჯგუფს. აგრეთვე, შესაძლებელია პრაქტიკაში იყოს შემთხვევები, როდესაც პარტნიორს ან პარტნიორთა ჯგუფს კორპორაციის სამეთვალყურეო საბჭოში გარანტირებული ჰქონდეს წევრის წარდგენის უფლება (შესაბამისი კვოტის გამოყოფა). აღნიშნული უფლების მქონე პარტნიორების იდენტიფიცირება პარტნიორთა შეთანხმებაში შესაძლებელია მოხდეს როგორც გვარსახელით (პირადი იდენტიფიცირება), ისე კონკრეტული მოცულობის წილის ოდენობით ან ნაციონალობის გათვალისწინებით. მაგ., აღნიშნოს, რომ კონკრეტული უფლებით სარგებლობენ ქართველი პარტნიორები. შეთანხმებაში, ასევე, ნათლად უნდა გაიწეროს აღნიშნული უფლება გასხვისებადია თუ არა, ანუ ეს უფლებები გადადის თუ არა სხვა პარტნიორზე წილის გასხვისების შემთხვევაში. უფლებები, რომლებიც ეხება პიროვნებას, სავარაუდოა, რომ გასხვისებადი არაა, ხოლო უფლებები, რომლებიც წილის მოცულობას ეხება, შესაძლებელია გასხვისდეს და ახალ შემძენს ჰქონდეს ნომინაციის უფლება. ყველა შემთხვევაში, ეს საკითხი კანონმდებლობის ფარგლებში, პარტნიორთა შეთანხმებაში მკაფიოდ უნდა მოწესრიგდეს.

პრაქტიკაში პარტნიორთა შორის ზემოხსენებული შეთანხმებები ძირითადად პარტნიორის ფინანსური თუ სხვა სახის ინვესტიციის გათვალისწინებით განისაზღვრება, ამგვარი შეთანხმება პარტნიორს უფლებას აძლევს, დაიცვას მისი ინვესტიციის მიზნობრიობა და ეფექტურად გააკონტროლოს კორპორაციის ბიზნესსაქმიანობა. კორპორაციის მმართველობით ორგანოში წევრის დანიშვნის უფლება, ასევე, თავის თავში უნდა მოიცავდეს აღნიშნული წევრის მხოლოდ შესაბამისი პარტნიორის თანხმობით გათავისუფლების შესაძლებლობას.

ზემოხსენებულ შეთანხმებას „მენარმეთა შესახებ“ კანონი არ არეგულირებს, მსგავსი შეთანხმების სამართლებრივი საფუძველი სამოქალაქო კოდექსის 319-ე მუხლის 1-ლი ნაწილია. აღნიშნულ ნორმას კერძო სამართალში უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია აქვს, იგი სამოქალაქო და საკორპორაციო ბრუნვაში ხელშეკრულების თავისუფლებისა და კერძო ავტონომიის პრინციპს ადგენს. შესაბამისად, ზემოხსენებული ნორმის ფარგლებში მხარეებს (კორპორაციის პარტნიორებს) შესაძლებლობა აქვთ, თავისუფლად მოაწესრიგონ სამართლებრივი ურთიერთობები თავიანთ ნებაზე დამყარებულ სახელშეკრულებო პირობებში.⁴¹

მმართველობით ორგანოში წევრის დანიშვნაზე შეთანხმება, პარტნიორთა შეთანხმებასთან ერთად, ასევე, გათვალისწინებული უნდა იქნეს კორპორაციის წესდებაშიც. აღნიშნული ორგანოში წევრის დანიშვნა „მენარმეთა შესახებ“

⁴¹ გელაშვილი ი., მუხ. 319, სამოქალაქო კოდექსის ონლაინ კომენტარი, წიგნი III, , თბილისი, 2019, 55.

საქართველოს კანონის თანახმად, რეგისტრაციას საჭიროებს და შესაბამისად, აღნიშნულ საკითხზე უნდა მომზადდეს და მარეგისტრირებელ ორგანოს წარედგინოს დანიშვნის აქტი (სათანადო კრების ოქმი). ხოლო წესდებაში მსგავსი უფლების ჩანაწერი მომავალში აღნიშნული უფლების რეალიზაციასა და დაცვას უზრუნველყოფს. მაგ., სამენარმეო რეესტრის ამონაწერში გაკეთდება სათანადო აღნიშვნა (შეზღუდვა).

3. პარტნიორთა შეთანხმების სხვა ელემენტები

საკორპორაციო სამართლის პრაქტიკის შესაბამისად, პარტნიორთა შეთანხმებაში წილთან დაკავშირებულ გარიგებებთან (შეძენა, გასხვისება და სხვ.) გამოიყენება სპეციალური შეთანხმებები (დათქმები), რომელებიც უმეტეს შემთხვევაში, ხელშეკრულებაში შესაძლებელია ე.წ. “Drag along the right” და “Tag along the right”-ის ფორმით იყოს ჩამოყალიბებული. აღნიშნული სახელშეკრულებო სამართლებრივი დათქმები, პრაქტიკაში ეფექტური სამართლებრივი მექანიზმია წილთან დაკავშირებული გარიგებების მოსაწესრიგებლად და პარტნიორთა შეთანხმების ერთ-ერთ სტანდარტიზებულ პირობებად მიიჩნევა

3.1. “Drag along the right”

აღნიშნული უფლებამოსილებას ანიჭებს პარტნიორს ან პარტნიორთა ჯგუფს (წილის ოდენობა განისაზღვრება პარტნიორთა შეთანხმებით), როგორც წესი, მაჟორიტარ პარტნიორებს, თუ მათ სურთ თავიანთი წილების გაყიდვა და ამ მიზნით მოიძიებენ პოტენციურ მესამე პირს, რომელსაც უნდა კორპორაციის 100% წილის შეძენა, მოთხოვნა წაუყენონ დარჩენილ მინორიტარ პარტნიორებს, რომ თავიანთი წილი, მათ მიერ შეთანხმებული პირობების შესაბამისად მიყიდონ მესამე პირს (პოტენციურ მყიდველს). მოხოვნის წაყენების შემდეგ მინორიტარი პარტნიორები ვალდებული არიან, თავიანთი წილები ზემოხსენებული პირობების შესაბამისად გაასხვისონ.

3.2. “Tag along the right”

აღნიშნული უფლებამოსილებას ანიჭებს მინორიტარ პარტნიორთა ჯგუფს, მაჟორიტარი პარტნიორების მიერ თავიანთი წილის გასხვისების შემთხვევაში, არ ისარგებლონ უპირატესი შესყიდვის უფლებით და აღნიშნულის სანაცვლოდ, მოითხოვონ თავიანთი წილების იმავე პირობებით გაყიდვა, რა პირობებითაც მაჟორიტარი პარტნიორის წილი იყიდება. აღნიშნულ შემთხვევებში, მაჟორიტარ პარტნიორებს უფლება ექნებათ, თავიანთი წილები გაასხვისონ, თუ დაკმაყოფილებული იქნება მინორიტარი პარტნიორების მოთხოვნა წილის გასხვისებაზე, ანუ პოტენციურმა მყიდველმა მინორიტარების წილებიც უნდა შეიძინოს.

პარტნიორთა შეთანხმებაში, ასევე, შესაძლებელია გათვალისწინებული იქნეს სხვა პრაქტიკული ელემენტებიც, მაგ., “call option”, “put option”, “good leaver” და “bad leaver” სამართლებრივი რეგულაციები.

“call option”-ის შეთანხმება ნიშნავს წინასწარ შეთანხმებულ დროის მონაკვეთში შეთანხმებულ ფასად წილის მიყიდვის ვალდებულებას. ხოლო, “put option” ნიშნავს, წინასწარ შეთანხმებული დროის მონაკვეთში, წინასწარ შეთანხმებულ ფასად წილის ყიდვის ვალდებულებას (წილის გაყიდვის „ოფციონი“). მსგავსი შეთანხმებები იდება პარტნიორთა შორის და არეგულირებს წილის გაყიდვისა და შეძენის ვალდებულებებს. მაგ. “call option”-ის დროს პარტნიორს უფლება აქვს, მეორე პარტნიორს მოსთხოვოს წილის მიყიდვა წინასწარ შეთანხმებულ პირობებით, ხოლო “put option”-ის დროს პარტნიორს უფლება აქვს მოითხოვოს სხვა პარტნიორებისგან თავისი წილის შეძენა.

აღნიშნული უფლებები ყოველთვის დროშია შემოფარგლული და მისი რეალიზაცია უნდა მოხდეს დროის კონკრეტულ მონაკვეთში. შეთანხმების სამართლებრივ საფუძველია სამოქალაქო კოდექსის 515-ე მუხლი, რომელიც შესყიდვისა და გაყიდვის შესაძლებლობების საკითხს აწესრიგებს

“Good leaver” და “bad leaver”-ის საკითხები შეეხება კორპორაციის მენეჯმენტისათვის ბონუსის გაცემის თემებს. მაგ., როდესაც კორპორაციის მენეჯერი (დირექტორი, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრი და ა.შ.) ტოვებს კორპორაციას, შესაძლებელია მას განუღებო სამსახურისათვის მიეცეს ბონუსი (დამატებითი ანაზღაურება) რომლის ოდენობაც წინასწარ არის შეთანხმებული. ბონუსის მიცემა დამოკიდებულია მენეჯერის საქმიანობის შეფასებაზე, მაგ., თუ მისი საქმიანობა დადებითად ფასდება, იგი განიხილება როგორც ენ. “Good leaver” და მასზე ბონუსი გაიცემა, ხოლო თუ მისი საქმიანობა უარყოფითად შეფასდება, ანუ იგი განიხილება, როგორც “bad leaver”, მასზე ბონუსი არ გაიცემა.⁴² მენეჯმენტს კორპორაციის პარტნიორები აფასებენ.

IV. დასკვნა

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ პარტნიორთა შეთანხმება (Shareholders' agreement) ჩვეულებრივი კერძოსამართლებრივი გარიგებაა, რომელშიც კომპანიის პარტნიორები საკუთარი და მბოჭავი ნების გამოვლენის გზით თანხმდებიან სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგის მქონე საკითხზე. „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი პარტნიორთა შეთანხმებასთან დაკავშირებით მხოლოდ ზოგად წესებს შეიცავს, შეთანხმების კონკრეტული პირობები მხარეთა შეთანხმებით, კერძო ავტონომიისა და ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპების ფარგლებში უნდა მოწესრიგდეს. აგრეთვე, პარტნიორთა შეთანხმების პირობების დაცვა და აღსრულება ეფექტურად რომ განხორციელდეს, შეთანხმების ზოგიერთი საკითხის დუბლირება უნდა იყოს წესდებაში და ისინი სამენარმეო რეესტრში დარეგისტრირდეს.

⁴² Gesell H., IBA Guide on Shareholders' Agreements, Germany, 2015, 5.

ნათელია, რომ პარტნიორთა შეთანხმება კორპორაციაში ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად ერთ-ერთი ეფექტური დოკუმენტია, ვინაიდან იგი პარტნიორებს საშუალებას აძლევს, მათი კომერციული ინტერესების შესაბამისად, დაარეგულირონ კორპორაციის მართვასთან დაკავშირებული საკითხები და წილებთან დაკავშირებული უფლებები, დაიცვან ინვესტიციის მიზნობრიობა, ეფექტურად გააკონტროლონ კორპორაციის ბიზნესსაქმიანობა და მოახდინონ გარკვეული ზეგავლენა როგორც ერთმანეთზე, ისე საწარმოზეც.

სტატიის ფარგლებში დეტალურად იქნა განხილული პარტნიორთა შეთანხმების სამართლებრივი ბუნება, როგორც მონაწილე პირთა წრის, ისე ვალდებულებითსამართლებრივი ასპექტების მიხედვით, რამაც ნათელი მოჰფინა აღნიშნული ინსტიტუტის პრაქტიკაში ჯერ კიდევ ნაკლებად ცნობილ დეტალებს.

კვლევის ფარგლებში, ასევე, გაანალიზებულ იქნა პარტნიორთა შეთანხმების არსებითი პირობები, რაც აპრობირებულია როგორც ანგლოამერიკული, ისე კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში. ესენია: წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება; მმართველ ორგანოში წევრის ნომინირების საკითხი; **“Drag along the right”**; **“Tag along the right”**; **“Good leaver”** და **“Bad leaver”**-ის საკითხები. დასახელებული კომპონენტების შესაბამისი გამოყენება ხელს უწყობს უფლებამოსილი პირების განსაკუთრებული ინტერესების დაცვას როგორც საწარმოს წილის შექენისას, ისე გასხვისებისას, კორპორაციის მმართველ ორგანოში წევრის დანიშვნის/გათავისუფლების უფლებას, რომელიც შესაძლებელია აღქმული იქნეს საკორპორაციო კანონმდებლობაში როგორც მაჟორიტარი, ისე მინორიტარი პარტნიორის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ეფექტურ და ქმედით თავდაცვით ღონისძიებად.

სტატიის ფარგლებში გაანალიზდა ის პრაქტიკული სახის სირთულე, რასაც პარტნიორთა შეთანხმებისა და წესდების დამოუკიდებლად არსებობას შეიძლება მოჰყვეს, დარეგულირებული საკითხების დუბლირების გამო. აღნიშნული ნეგატიური ფაქტორები შეიძლება გამოიხატოს მხარეთა შეუთანხმებლობასა და ხშირი დავების სახით. ამგვარი პრობლემების თავიდან აცილების მიზნით, ცალკეულ შემთხვევათა მიხედვით, სტატიაში შემოთავაზებულია კოლიზიის გადაჭრის კონკრეტული მექანიზმები, განსაკუთრებული როლი კი უნდა ითამაშოს სასამართლომ, რათა ერთგვაროვანი და დაბალანსებული პრაქტიკის შემუშავებით, უზრუნველყოს ეფექტური, ქმედითი და გამჭვირვალე სამართლებრივი ბერკეტების არსებობა.